

Sygn. akt II CSK 692/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Hubert Wrzeszcz

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. B.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 25 listopada 2015 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 20 marca 2014 r.,

- 1) oddała skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza na rzecz Skarbu Państwa Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa od powoda kwotę 1800,- (jeden tysiąc osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego w P., którym zostało oddalone powództwo o zasądzenie od Skarbu Państwa zadośćuczynienia i renty za szkodę poniesioną wskutek poszczepiennego zakażenia wirusem HBV.

Ustalił, że po urodzeniu powód został zaszczepiony w dniu 24 stycznia 1993 r. w Szpitalu Powiatowym w K. i w czasie kolejnego pobytu w tym Szpitalu z powodu zapalenia oskrzeli stwierdzono u niego zakażenie wirusem HBV (typ B). Rodzice powoda zostali poinformowani o chorobie syna w czasie wypisu w dniu 16 kwietnia 1993 r. Powód był kilkunastokrotnie hospitalizowany, zażywał leki, uczęszczał na kontrole lekarskie i leczenie doprowadziło do zaniku wirusa w organizmie, chociaż nie jest wykluczony nawrót choroby. Obecnie powód ma 20 lat, ukończył Liceum [...] i rozważa podjęcie studiów. Orzeczeniem Powiatowego Zespołu do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w K. z dnia 19 października 2011 r. uznano go za niepełnosprawnego w stopniu lekkim.

Sąd drugiej instancji podzielił pogląd Sądu Okręgowego zarówno co do przedawnienia roszczenia, jak i braku podstaw do zastosowania art. 5 k.c.

Odnosząc się do poglądu powoda, że z art. 442¹ § 4 k.c. można wywieść samodzielne roszczenie powoda po uzyskaniu przez niego pełnoletności wskazał, że jego roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym znajduje podstawę w prawie podmiotowym a jego podstawę prawną stanowi art. 417 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 17 października 1997 r. Artykuł 442¹ § 4 k.c. stanowi natomiast normę prawa materialnego, która reguluje wyłącznie kwestię przedawnienia roszczenia osoby poszkodowanej nie tworząc nowego roszczenia w rozumieniu prawa podmiotowego. Błędne jest stanowisko, że roszczenie powoda nie istniało przed nowelizacją art. 442 k.c. ustawą z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks Cywilny (Dz. U. Nr 80, poz. 538; dalej ustawa zmieniająca), stąd zastosowanie miał art. 2 tej ustawy, zgodnie z którym przepis art. 442¹ k.c. ma zastosowanie do roszczeń powstałych po nowelizacji oraz do roszczeń z czynów niedozwolonych wcześniej powstałych i nieprzedawnionych w dniu wejścia ustawy w życie tj. 10 sierpnia 2007 r. Nie obejmuje on natomiast

roszczeń, które uległy przedawnieniu na podstawie regulacji wcześniej obowiązującej. Ponieważ przedstawiciele ustawowi powoda mieli zarówno świadomość wystąpienia szkody, jak i podmiotu odpowiedzialnego od kwietnia 1993 r., roszczenie powoda przedawniło się w kwietniu 1996 r., a gdyby bieg przedawnienia liczyć od chwili zaistnienia zdarzenia – w kwietniu 2003 r. Upływ terminu przedawnienia nastąpił więc przed dniem 10 sierpnia 2007 r., co wyklucza, zgodnie z art. 2 ustawy nowelizującej, zastosowanie art. 442¹ § 4 k.c.

W ocenie Sądu drugiej instancji nie ma podstaw do zastosowania art. 5 k.c. Wskazując na wypracowane przez judykaturę kryteria dopuszczalności powołania się na zarzut nadużycia prawa przez podniesienie zarzutu przedawnienia roszczenia stwierdził, że zważywszy na powzięcie wiadomości o zakażeniu w 1993 r. przez przedstawicieli ustawowych powoda nie było żadnych przeszkód do wytoczenia powództwa w okresie 3 lat a powód nie przedstawił dowodów, które pozwoliłyby ustalić przyczyny znacznego 16 – letniego opóźnienia liczonego od daty upływu przedawnienia, zwłaszcza że zarówno wiek matki powoda, jak i jej wykształcenie oraz aktywność zawodowa nie pozwalają jej uznać za osobę nieporadną. Podniósł również okoliczność polepszenia stanu zdrowia powoda w kolejnych latach i brak nowych dolegliwości.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił w ramach pierwszej podstawy naruszenie art. 442¹ § 4 k.p.c. oraz art. 5 k.c. i wniósł o jego uchylenie oraz uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 13 września 2013 r. i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotne zagadnienie w sprawie niniejszej związane jest z wykładnią uregulowania intertemporalnego zawartego w art. 2 ustawy zmieniającej, której art. 1 uchylił art. 442 k.c. i dodał art. 442¹ k.c. Przepis ten stanowi, że do roszczeń, o których mowa w art. 1, powstałych przed dniem wejścia w życie ustawy, a według przepisów dotychczasowych w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych, stosuje się przepisy art. 442¹ kodeksu cywilnego. Norma art. 441¹ § 1 k.c. reguluje ogólne zasady przedawnienia roszczeń z tytułu czynu niedozwolonego w sposób tożsamy z uchylonym art. 442 § 1 k.c. Przepisy art. 442¹ § 2, 3 i 4 k.c. wydłużyły natomiast termin przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody wynikłej

ze zbrodni lub występku do lat dwudziestu od dnia popełnienia przestępstwa bez względu na to, kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia (§ 2) oraz wstrzymały upływ terminu przedawnienia (lub jak wskazują niektórzy przedstawiciele doktryny odmiennie w niż § 1 określiły początek biegu przedawnienia) w razie wyrządzenia szkody na osobie stanowiąc, że nie może się ono skończyć wcześniej niż z upływem trzech lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia (§ 3), a w razie gdy poszkodowanym jest osoba małoletnia nie może się skończyć wcześniej, niż z upływem dwóch lat od uzyskania przez nią pełnoletności (§ 4).

Zachodzi pytanie, czy w sytuacji, gdy w świetle uchylonego art. 442 § 1 k.c. roszczenie małoletniego o naprawienie szkody na osobie wyrządzonej czynem niedozwolonym przedawniło się przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej tj. dniem 10 sierpnia 2007 r. a poszkodowany uzyskał pełnoletniość po tym dniu, zastosowanie do przedawnienia roszczenia będą miały przepisy dawne, czy art. 442¹ k.c.

Wbrew twierdzeniu skarżącego wykładnia art. 2 ustawy zmieniającej była przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego w wyrokach z dnia 10 lipca 2013 r., II PK 316/12 (OSNCP z 2014 r., nr 3, poz. 40), z dnia 21 października 2011 r., IV CSK 46/11, z dnia 14 listopada 2012 r., II PK 92/12, z dnia 25 kwietnia 2013 r., V CSK 239/12, z dnia 8 maja 2014 r., V CSK 322/13 i z dnia 8 października 2014 r., II CSK 745/13 – nie publ. Sąd Najwyższy zajął jednolite stanowisko, że roszczenie jest przedawnione w rozumieniu art. 2, jeżeli do dnia 10 sierpnia 2007 r. nie tylko upłynął termin 10 - ciu lat określony w art. 442 § 1 zd. 2 k.c., ale również przed tą datą ujawniła się szkoda, gdyż wówczas zastosowanie mają przepisy dotychczasowe, a nie art. 442¹ k.c. Wyjaśnił również, że sens regulacji zawartej w omawianym przepisie polega na tym, że jeżeli powód do dnia 10 sierpnia 2007 r. nie wystąpi z powództwem o naprawienie szkody spowodowanej czynem niedozwolonym, który miał miejsce przed tą datą, to w razie gdy powództwo zostanie zgłoszone po tej dacie, a pozwany zgłosi zarzut przedawnienia, sąd musi ocenić, czy biorąc pod uwagę przepisy k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 10 sierpnia 2007 r., roszczenie powoda uległo do tej daty przedawnieniu, czy też

termin tak liczonego przedawnienia nie upłynął. W ocenie Sądu Najwyższego wykładnia literalna nie pozostawia żadnej wątpliwości co do treści przepisu, a przyjęcie wykładni takiej, że nowa regulacja dotyczy każdej szkody na osobie, która ujawniła się po wejściu w życie ustawy bez względu na to czy roszczenie uległo przedawnieniu, chroniłoby tylko interes poszkodowanego wbrew treści art. 2, który przyjął, że nowa regulacja nie może mieć zastosowania do odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych, jeżeli od zdarzenia powodującego szkodę upłynęło więcej niż 10 lat. Podkreślił nadto, że przepis jest oparty na zasadzie bezpośredniego działania ustawy nowej i jako wyjątek od zasady stosowania prawa dotychczasowego do stosunków prawnych powstałych przed jej wejściem w życie, nie może być stosowany rozszerzająco.

Taka wykładnia nie budzi też wątpliwości co do zgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej. W wyroku z dnia 22 stycznia 2013 r., P 46/140 (OTK - A z 2013 r., nr 1, poz. 3, Dz. U. z 2013 r., Nr 140) Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 2 ustawy zmieniającej jest zgodny z art. 2, art. 30 w zw. z 38 a także 64 Konstytucji i nie jest niezgodny z jej art. 77 ust. 1. Trybunał wyjaśnił, że zasadniczym powodem nowelizacji kodeksu cywilnego przez wprowadzenie art. 442¹ § 4 k.c. było dążenie do zmiany sposobu liczenia przedawnienia roszczeń osoby małoletniej o naprawienie szkody i nie było to związane z zakwestionowaniem w wyroku z dnia 1 września 2006 r., SK 14/05 (Dz. U. Nr 164, poz. 1166, OTK – A ZU z 2006, nr 8, poz. 97) konstytucyjności art. 442 § 1 zd. 2 k.c., bo odpowiedź ustawodawcy na ten wyrok stanowi art. 442¹ § 3 k.c. Przepisem tym ustawodawca zróżnicował pozycję prawną osób dochodzących odszkodowania z tytułu szkody na osobie w oparciu o to, czy nastąpiło przedawnienie roszczenia, lecz takie jego ukształtowanie wiązało się z rozstrzygnięciem interesów pozostających w stosunku konkurencji. Podkreślił, że odmienne rozwiązanie doprowadziłoby do naruszenia zasady pewności prawa i bezpieczeństwa prawnego, w tym zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, wywodzonej również z konstytucyjnej zasady demokratycznego państwa. Regulacja polegająca na poddaniu ocenie nowej ustawy jedynie części spraw, nieprzedawnionych w rozumieniu prawa dotychczasowego jest przemyślaną i racjonalną decyzją ustawodawcy.

Sąd Najwyższy orzekający w sprawie niniejszej przychylił się do poglądów i argumentów przytoczonych w sprawach wskazanych wyżej oraz zawartych w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Podstawa faktyczna roszczenia rozpoznawanego przez sąd pytający w sprawie P 46/140 była tożsama jak w sprawie niniejszej. Dodać trzeba, że zastosowana w omawianym przepisie reguła intertemporalna nie jest nowa i pozostaje w zgodzie z dotychczasowymi sposobami stanowienia przepisów międzyczasowych - art. XXXV p.w.k.c., art. XIX p.w.p.o.p.c., art. XLIII p.w.k.z., art. 621 k.s.h., art. LIV p.w.k.h. Proponowana przez skarżącego wykładnia prowadzi natomiast do wniosku, że nowa regulacja art. 442 § 4 k.c. dotyczy każdej szkody na osobie, gdy poszkodowany jest małoletni i uzyskał pełnoletniość po dacie wejścia w życie ustawy zmieniającej bez względu na to, czy przed tą datą roszczenie się przedawniło. Nadaje więc on omawianej normie sens sprzeczny z brzmieniem przepisu, a nadto taka wykładnia prowadziłaby do zachwiania pewności prawa, bo w każdym przypadku niezależnie od tego, czy przedstawiciele ustawowi dowiedzieliby się o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia w okresie dłuższym niż trzy lata przed wejściem w życie ustawy lub gdy wydarzenie szkodzące nastąpiłoby w czasie wcześniejszym niż dziesięć lat od tej daty, a poszkodowany byłby małoletnim, który uzyskuje pełnoletniość po jej wejściu w życie, nie byłoby pewności co do przedawnienia roszczenia. Mieć też należy na uwadze, że przepis ten w celu objęcia jak najszerszego grona poszkodowanych wprowadza wyjątek od zasady stosowania prawa dawnego do stosunków prawnych powstałych przed wejściem ustawy zmieniającej w życie stanowiąc, że przepisy nowe stosowane będą także do roszczeń powstałych przed dniem wejścia ustawy w życie a jeszcze nie przedawnionych.

Roszczenie powoda o naprawienie szkody jest jego roszczeniem niezależnie od tego, czy w dacie jego powstania był osobą małoletnią, czy pełnoletnią. Od daty urodzenia ma on bowiem zdolność prawną (art. 8 § 1 k.c.) i zdolność sądową (art. 64 § 1 k.p.c.), a jedynie jego zdolność procesowa była ograniczona wymogiem posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych (art. 65 § 1 k.p.c.), co nie uniemożliwiało uczestniczenia w procesie poprzez przedstawicieli ustawowych (art. 66 k.p.c.). W sprawie nie jest kwestionowane, że przedstawiciele ustawowi

wiedzieli o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia już w 1993 r. Roszczenie powoda istniało w tej dacie, a przedawnienie nastąpiło w 1996 r. Nie zachodzi więc taka sytuacja, by szkoda ujawniła się po wejściu w życie ustawy nowelizującej. Powołanie się przez skarżącego na to, że nie może, wskutek działania prawa dawnego, domagać się rozpoznania sprawy przez sąd i w tym kontekście przytoczenie uzasadnienia projektu ustawy zmieniającej, nie może odnieść skutku wobec jasnej intencji ustawodawcy jakie zdarzenia i stany prawne mogą być poddane działaniu ustawy nowej. Nie jest słuszny argument o pozbawieniu powoda prawa do sądu, bo prawo takie mu przysługiwało i je wykorzystał wnosząc pozew w tej sprawie, natomiast odmowa uwzględnienia powództwa z uwagi na przedawnienie roszczenia jest wynikiem nie tyle zróżnicowania pozycji prawnej małoletnich omawianym przepisem intertemporalnym, ile brakiem normy stanowiącej odpowiednik art. 442¹ § 4 k.c. w poprzednim stanie prawnym.

Konkludując, stwierdzić trzeba, że jeżeli roszczenie poszkodowanego małoletniego o naprawienie szkody na osobie wyrządzonej czynem niedozwolonym uległo przedawnieniu na podstawie art. 442 k.c. przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej tj. przed dniem 10 sierpnia 2007 r., a poszkodowany uzyskał pełnoletniość po tej dacie, do oceny upływu terminu przedawnienia nie ma zastosowania art. 442¹ § 4 k.c. (art. 2 ustawy).

Zarzut naruszenia art. 5 k.c. skarżący wywodzi z twierdzenia, że podniesienie przez pozwanego zarzutu przedawnienia stanowi nadużycie prawa, skoro przed upływem terminu przedawnienia nie mógł skutecznie domagać się naprawienia wyrządzonej mu szkody wobec braku zdolności procesowej.

Jak wielokrotnie wskazywał Sąd Najwyższy zarzut przedawnienia jest prawem podmiotowym, jego powołanie jest działaniem w granicach prawa, zgodnym z prawem i nie stanowi, co do zasady, nadużycia prawa podmiotowego w rozumieniu art. 5 k.c. Jednolity jest też pogląd, że sąd może wyjątkowo nie uwzględnić upływu terminu przedawnienia dochodzonego roszczenia, jeżeli podniesienie przez dłużnika zarzutu przedawnienia nastąpiło w okolicznościach objętych hipotezą art. 5 k.c., przy czym przepis ten musi być stosowany ostrożnie i po wnikliwym rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, a ocena musi

uwzględniać zarówno charakter dochodzonego roszczenia, jak i przyczyny opóźnienia oraz okres opóźnienia w aspekcie jego nie nadmierności. Stronę podnoszącą zarzut nadużycia prawa podmiotowego obciąża obowiązek wykazania naruszenia zasad współżycia społecznego wskutek zgłoszenia zarzutu przedawnienia, a więc bądź okoliczności związanych z zachowaniem dłużnika bądź okoliczności świadczących, że jej bezczynność w dochodzeniu roszczenia była usprawiedliwiona w sposób wyjątkowy (uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05, OSNC z 2006 r., nr 7 - 8, poz. 114, wyroki z dnia 7 czerwca 2000 r., III CKN 522/99, z dnia 2 kwietnia 2003 r., I CKN 204/01, z dnia 7 listopada 2003 r., V CK 399/02, z dnia 18 maja 2006 r., IV CK 367/05, z dnia 11 maja 2007 r., I CSK 48/07 - nie publ.). Za utrwalony uznać trzeba też pogląd, że ujemne następstwa niestaranego działania strony, wobec której został podniesiony zarzut przedawnienia, nie mogą być usuwane przez zastosowanie art. 5 k.c.

Nie ulega wątpliwości, że jedyną przyczyną przedawnienia roszczenia powoda była bezczynność jego przedstawicieli ustawowych. W tym zakresie skarga nie przytacza żadnych okoliczności, które mogłyby wskazywać powody szesnastoletniego opóźnienia i ich wyjątkowość, a wręcz przeciwnie - skarżący wskazuje na irrelevantność tych okoliczności z punktu widzenia niniejszej sprawy. Wskazany natomiast brak zdolności procesowej powoda w okresie przedawnienia nie jest sam w sobie wystarczający do przyjęcia, że przez zgłoszenie zarzutu przedawnienia zostały naruszone zasady współżycia społecznego i w tym kontekście nietrafnie podnosi skarżący, że Sąd drugiej instancji przyłożył nadmierną wagę do czasu opóźnienia wystąpienia z roszczeniem. Nie jest także taką przyczyną podnoszona niekonstytucyjność art. 442 § 1 zd. 2 k.c., bo jak podniesiono wyżej wprowadzenie art. 442¹ § 4 k.c. nie było związane z treścią wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie SK 14/05 - odpowiedź ustawodawcy na ten wyrok stanowił art. 442¹ § 3 k.c. Odnosząc się do charakteru dochodzonego roszczenia należy mieć na uwadze, że niewątpliwie powód doznał szkody na osobie, ale nie został zakwestionowany jej rozmiar i następstwa, które w ocenie Sądu drugiej instancji nie mogły prowadzić do uznania ich za okoliczności wyjątkowe. Dodać trzeba, że ocena charakteru roszczenia nie może samodzielnie

przesądzać o zastosowaniu art. 5 k.c., jest to bowiem tylko jedna z okoliczności podlegających rozważeniu przy ocenie zaistnienia przesłanek w nim określonych. Zagadnienie zróżnicowania pozycji prawnej poszkodowanych małoletnich, którzy doznali szkody na osobie, z uwagi na datę wydarzenia szkodzącego, czyli okoliczności, na którą poszkodowany nie miał wpływu, była przedmiotem rozważań Trybunału Konstytucyjnego w powołanym wyroku P 46/09, który między innymi stwierdził, że każda zmiana stanu prawnego wiąże się ze zmianą ochrony prawnej w odniesieniu do różnych grup obywateli, ale podstawowym celem art. 2 ustawy zmieniającej było poszanowanie pewności prawa wynikającej z upływu biegu przedawnienia i zamknięcia określonych stanów prawnych.

Ocena o zakwalifikowaniu określonej sytuacji jako szczególnie uzasadnionego przypadku uzasadniającego zastosowanie konstrukcji nadużycia prawa jest dokonywana przez sąd z uwzględnieniem wszystkich okoliczności sprawy i z uwagi na jej uznaniowy charakter jest przejawem dyskrecyjnej władzy sądu *meriti*. Zważywszy na treść zarzutu i jego uzasadnienie oraz motywy Sądu Apelacyjnego nie można jej przypisać cech dowolności uzasadniającej uwzględnienie skargi kasacyjnej. Uwzględnienie zarzutu przedawnienia przez sąd nie stanowi pozbawienia prawa do sądu, o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jak się podkreśla w doktrynie, prawo to gwarantuje każdemu możliwość wystąpienia z roszczeniem, o którego istnieniu i o tym, czy zachowanie innych podmiotów - pozwanego - narusza chronione interesy, orzeka sąd, ale prawo to nie gwarantuje korzystnego wyniku sprawy.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., o kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygając zgodnie z art. 98 § 1, 99, 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c. oraz § 6 pkt 6 i § 13 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz. 461 ze zm.).

eb